

روزنامه اطلاعات و ورزش زنان در عصر پهلوی اول (۱۳۲۰-۱۳۰۴)

*محسن رحمتی
**پریوش خنجری

چکیده

تلاش حکومت پهلوی اول برای ایجاد تغییر در جایگاه اجتماعی و فرهنگی زنان در حوزه فردی و اجتماعی، توجه به ورزش زنان را در پی داشت. روزنامه اطلاعات که به عنوان یک ارگان همسو با دولت، نقش قابل توجهی در پیشبرد برنامه‌های فرهنگی-اجتماعی پهلوی اول داشت، مسأله ورود زنان به حوزه ورزش را نیز به نحو چشمگیری مورد توجه قرار داد و در تمام دوره حکومت پهلوی اول برای ترغیب زنان به ورزش تلاش کرد. این مقاله درصدد است که با روش توصیفی-تحلیلی به این پرسش پاسخ دهد که روزنامه اطلاعات در عصر پهلوی اول به چه نحوی سعی در ترویج ورزش زنان در جامعه سنتی ایران داشت؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که روزنامه اطلاعات در دوره رضاشاه، با درج مقالاتی درباره مزیت ورزش برای زنان و گزارش رویدادها و فعالیت‌های فرهنگی-ورزشی زنان ایران

*استاد گروه تاریخ، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران (نویسنده مسئول)، rahmati.mo@lu.ac.ir

**دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران. p.khanjari@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۹/۱ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۲۰

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies).
This is an Open Access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution 4.0 International**, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose

و جهان، نقش قابل توجهی در عمومیت بخشیدن به ورزش زنان در جامعه داشته است. تغییر نگرش جامعه به ورزش زنان، تأکید بر اهمیت ورزش به عنوان عامل اصلی سلامتی، تأکید بر تأثیر فزاینده ورزش بر زیبایی چهره و تناسب اندام، تأکید بر آموزش ورزش از طریق معرفی رشته‌های ورزشی متناسب و آموزش نحوه انجام آنها از مهمترین محورهای مورد توجه روزنامه در زمینه ورزش زنان بود.

کلید واژه‌ها: روزنامه اطلاعات، ورزش، زنان، پهلوی اول

۱. مقدمه

در دوره قاجار، ایران یک جامعه کاملاً سنتی بود که فعالیت اجتماعی آشکار زنان را پذیرا نبود. رضاشاه به عنوان داعیه‌دار دولتی متجدد، کوشید تا فضای سنتی جامعه را دگرگون سازد و مهمترین جنبه مدرن سازی جامعه، تغییرات فرهنگی به ویژه در زمینه فعالیت‌های اجتماعی - فرهنگی زنان و ورود آنها به نقش‌های جدید و متفاوت با دوره‌های قبل بود؛ نقش‌هایی که تا این زمان به دلیل غلبه افکار سنتی بر فضای فکری مردم جامعه، برای زنان یک امر خلاف عفت و دور از توانایی آنان محسوب می‌شد. یکی از این عرصه‌های جدید، حوزه ورزش بود که تا این زمان برای زنان در اجتماع تعریف نشده بود. با توجه به مقاومت جامعه سنتی، طبیعی است که ایجاد تغییر در ساختار فرهنگی، به ویژه حضور زنان در رویدادهای ورزشی یک فرآیند زمان‌بر بود که علاوه بر شکیبایی، مستلزم صرف هزینه و توان زیادی بود.

در چنین فضایی، انتشار مطبوعات به عنوان یک ابزار اثرگذار بر افکار عمومی در راستای تغییر سنت‌های فرهنگی جامعه، عمل می‌کرد. لذا روزنامه‌نگار جوان و خوش ذوق، با نام عباس مسعودی از تیرماه ۱۳۰۵ روزنامه اطلاعات را پایه‌گذاری کرد که در واقع به عنوان دومین روزنامه حرفه‌ای در ایران به شمار می‌رود (صالحیار، ۲۵۳۵: ۱۵۷ و بعد). اگر چه عباس مسعودی در عرصه‌های دیگری همچون «نماینده مجلس شورای ملی در ادوار دهم تا پانزدهم»، «عضویت در هیئت مدیره جمعیت شیر و خورشید سرخ» و «سناتور و نایب

رئیس مجلس سنا نیز فعالیت داشت (صفایی، بی تا: ۳۴۴)، اما عمده شهرت مدیون کار مطبوعاتی به ویژه سردبیری روزنامه اطلاعات است.

در واقع، روزنامه اطلاعات وابسته به مرکز اطلاعات ایران بود که به عنوان یک روزنامه عصرگاهی بود اولین شماره آن در عصر یکشنبه ۱۹ تیر ماه سال ۱۳۰۵ همگام با اولین روز افتتاح ششمین دوره مجلس شورای ملی منتشر شد و سپس به منظور تهیه مقدمات و تنظیم کارهای مربوط به روزنامه، تا ۱۹ مرداد ۱۳۰۵ ش. انتشار روزنامه متوقف ماند ولی بعد از آن تا پایان سلطنت رضا شاه در شهریور ۱۳۲۰ در هر روز به صورت منظم و لاینقطع چاپ می شد (صدر هاشمی، ۱۳۲۷: ۲۰۲/۱-۲۰۷). این روزنامه به واسطه انتشار منظم در عصر هر روز و همچنین بیطرفی نسبی در نقل اخبار و حوادث، توانست نظر افراد و طبقات مختلف را به خود جلب کرده، به مهمترین روزنامه عهد پهلوی اول و یک ابزار مهم خبررسانی در کشور مبدل گردد.

بر اساس وجود حجم گسترده‌ای از مطالب آمیخته با تعریف و تمجید و تأیید درباره معرفی سازمانها و اقدامات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی دولت پهلوی اول، می توان گفت که سیاست‌های فرهنگی دولت رضاشاه به شکل وسیعی در روزنامه اطلاعات منعکس شده است. لذا این روزنامه را می توان به عنوان یک دستگاه تبلیغاتی در نظر گرفت که با اطلاع رسانی مفصل پیرامون فعالیت سازمانهای فرهنگی دوره رضاشاه همچون «جمعیت شیر و خورشید سرخ جوانان و بانوان»، تغییر و تصویب قوانین و مقررات آموزشی به ویژه مدارس بانوان، «کانون بانوان»، «قانون کشف حجاب»، «کانون پرورش افکار» و نظایر آن، در جهت پیشبرد برنامه‌های فرهنگی رضاشاه نقش و عملکرد مهمی داشته است.

روزنامه اطلاعات همسو با تجدد خواهی دولت پهلوی اول، از همان ابتدا تلاش برای تنویر افکار عمومی جهت اصلاحات اجتماعی جامعه (به ویژه درباره زنان) و در نتیجه دگرگونی سنن پیشین جامعه را در صدر برنامه‌های خود قرار داد. بنابراین، مسأله ورود زنان در عرصه فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی به ویژه حوزه ورزشی نیز به نحو چشمگیری در این روزنامه مورد توجه قرار گرفت. این روزنامه با نوشته‌های خود در حال آماده‌سازی اذهان

عمومی برای پذیرش ورود زنان به عرصه ورزش بود. از آنجا که تا اواخر دوره پهلوی اول، هنوز زنان ایران در رویدادهای مهم ورزشی شرکت چشمگیر نداشتند، فعالیت روزنامه برای ترغیب زنان به ورزش تا پایان حکومت رضاشاه بدون وقفه ادامه یافت.

این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی، از طریق واکاوی در مندرجات روزنامه اطلاعات، عملکرد این روزنامه در زمینه ترویج ورزش زنان را مورد بررسی قرار می‌دهد و به دنبال یافتن پاسخ این پرسش است که روزنامه اطلاعات در عصر پهلوی اول به چه نحوی سعی در ترویج ورزش زنان در جامعه سنتی ایران داشت؟

در محدوده موضوع مقاله حاضر آثار متعددی نوشته شده که می‌توان آنها را در چند محور دسته‌بندی کرد: نخست آثاری که به پژوهش و بررسی وضعیت و مسایل زنان در دوره پهلوی اول پرداخته‌اند که در اینجا فقط برخی از آنها ذکر می‌شوند. از آن جمله، عباسی و موسوی (۱۳۹۳) که به بررسی جایگاه اجتماعی و حقوقی زنان و سیاست‌های مدرن‌سازی در دوره رضاشاه پرداخته‌اند. سلماسی‌زاده و امیری (۱۳۹۶) نیز به بررسی پایگاه خانوادگی و اجتماعی زنان در عصر پهلوی اول و تأثیر نوسازی این دوره در ایجاد زمینه برای توانمندسازی و مشارکت زنان و همچنین ارتقاء جایگاه آنان در جامعه با توجه به نظریه کیفیت زندگی پرداخته‌اند. ملک‌زاده (۱۳۹۱) سیاست‌های دولت رضاشاه را نسبت به حرفه مامایی براساس اسناد کتابخانه ملی بررسی کرده است.

دسته دیگر، آثاری هستند که به پژوهش درباره مطبوعات عصر رضا شاه و مندرجات آنها پرداخته‌اند؛ از جمله حامدی (۱۳۹۴) چالش‌های فکری نخبگان عصر رضاشاه را در خصوص زنان با تأکید بر مسئله آموزش آنان بر اساس سه نشریه عالم نسون، شفق سرخ و اطلاعات بررسی کرده است.

دسته سوم آثاری که به پژوهش درباره ورزش و یا به طور خاص‌تر ورزش بانوان تخصیص یافته‌اند. نیکوبخت و همکاران (۱۳۸۵)، به صورت خیلی گذرا و بسیار مختصر تطور ورزش در ایران از عهد هخامنشی تا دوره قاجار را مورد توجه قرار داده است. شهناز صداقت‌زادگان (۱۳۸۵) نیز به شکل کلی و با تمرکز بر روی رویدادهای بین‌المللی، وضعیت

ورزش زنان را در سطح جهان از دوره قبل از میلاد تا اول قرن بیستم به صورت بسیار مختصر و گذرا بررسی نموده است.

سرانجام پژوهش‌هایی که به بحث و بررسی پیرامون مسایل زنان در روزنامه اطلاعات پرداخته‌اند. از این جمله، ثواقب و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله خود جایگاه اجتماعی زنان در دوره رضاشاه و نیز تأثیر سیاست‌های فرهنگی وی بر تغییر جایگاه اجتماعی آنان را بر اساس مندرجات روزنامه اطلاعات بررسی کرده‌اند. یوسفی فر و جنگجو (۱۳۹۵ الف) در یک مقاله با استفاده از شیوه تحلیل محتوا به بررسی مسئله زن و زنانگی از منظر آگهی‌های تبلیغاتی موجود در روزنامه اطلاعات و در مقاله‌ای دیگر (۱۳۹۵ ب)، با روش تحلیل کمی و نشانه‌شناسی به نقد و پیرامون کارکرد فرهنگی آگهی‌های تجاری مرتبط با زنان در روزنامه اطلاعات و در مقاله بعدی (۱۳۹۸) با روش آماری و واکاوی مطالب روزنامه اطلاعات، چگونگی بازنمایی زن و زنانگی در این روزنامه را بررسی کرده‌اند. از آنجا که تاکنون مسأله ورزش زنان در عصر پهلوی اول مبتنی بر روزنامه اطلاعات مورد بررسی قرار نگرفته است این مقاله می‌تواند خلأ موجود در این زمینه مرتفع سازد.

۲. جایگاه ورزش زنان در سیاست فرهنگی رضا شاه

از آنجا که فعالیت‌های اجتماعی زنان در عرصه ورزش تحت تأثیر نوع فرهنگ و نگرش جامعه قرار دارد، به وضوح می‌توان فهمید که در جامعه سنتی ایران در دوره قاجار که زنان حق انجام بسیاری از فعالیت‌های اجتماعی - فرهنگی را به صورت آشکار نداشتند (برای اطلاع بیشتر نک: شمیم، ۱۳۸۴: ۳۷۰)، ورزش نیز امری بعید و خلاف عرف و شرع تلقی می‌شد و حتی صحبت کردن در مورد اهمیت ورزش برای بانوان، عواقب ناگواری به همراه داشت؛ چنانکه زندخت شیرازی به سبب ترغیب دختران به ورزش در اوقات فراغت سبب تکفیری شد (بصاری، ۱۳۴۶: ۱۳). بعد از مشروطه نیز همه تلاش‌هایی که با هدف تغییر در زندگی مردم به ویژه در حوزه ورزش صورت گرفته است، ابتدا در حق مردان اعمال شده است و زنان در درجه دوم اهمیت قرار داشته‌اند؛ چنانکه اولین انجمن‌های ورزشی مختص مردان تحت عنوان «انجمن مؤسسين ورزش» در اواخر قاجار ایجاد شد و میرزاولی‌خان

ورزنده، فارغ التحصیل مدرسه ژیمناستیک بروکسل نیز به عنوان معلم ورزش انتخاب و استخدام شده بود (صفایی، بی تا: ۱۰۴). در حالی که تشکیل چنین انجمن‌هایی برای زنان فقط در نیمه دوم حکومت رضاشاه، محقق شد.

دهه‌های آغازین قرن بیستم، دوران رشد و توسعه ورزش زنان در اروپا و جهان غرب بود؛ چنانکه در سال ۱۹۰۱/۱۳۲۱ق. برای اولین بار زنان توانستند ضمن فعالیت در رشته‌های متعدد ورزشی، به مسابقات جهانی ورزش راه یابند (برای اطلاع بیشتر نک: صداقت‌زادگان، ۱۳۸۵: ۳۰). با توجه به وقوع انقلاب مشروطه، طبیعی است که جامعه ایرانی نیز تحت تأثیر قرار گرفته، راه برای ورود زنان ایران به عرصه‌های ورزشی نیز هموار گردد، اما فقدان دولت قوی و برنامه رسمی برای همگام ساختن زنان ایرانی با جامعه جهانی در فاصله سال‌های پس از مشروطه تا برآمدن رضاشاه، به نشریات فرصت داد تا به عنوان نهادی غیررسمی، مدرن و تأثیرگذار، بانقد وضع موجود، چشم‌اندازی جدید ارائه کرده و نقش مهمی در آماده‌سازی اذهان عمومی برای کسب هویت جدید زنان در نقش‌های مدرن مخصوصاً در عرصه ورزش، بهداشت، تحصیل و شغل، ایفا کنند (برای اطلاع بیشتر درباره این نشریات و فعالیت آنها نک: ترابی فارسانی، ۱۳۹۵: ۹۰-۷۱).

رضاشاه در راستای تحقق علایق ناسیونالیستی خود، از همان ابتدای قدرت، با انتقاد از ضعف جسمانی ایرانیان، ترویج ورزش‌های جسمانی برای ایرانیان به ویژه زنان ایرانی را سرلوحه کار خود قرار داد و از طرق مختلف به ترویج ورزش بانوان پرداخت:

نخستین اقدام رضا شاه در این زمینه، اقدامات فرهنگی و عمرانی بود که با صدور دستور فراهم‌سازی زمین‌های ورزشی واحداث استادیوم‌های ورزشی، تأسیس انجمن‌های تربیت بدنی (صفایی، بی تا: ۱۰۴) آغاز شد و با تأسیس مدارس مختلط و اصلاح کتاب و برنامه درسی این مدارس (نفیسی، بی تا: ۱۴۸-۱۴۹)، ادامه یافت و با اجباری کردن تحصیل و تدریس علوم ورزشی در تمام مدارس کشور در سال ۱۳۰۶ (صدیق، ۱۳۳۲: ۷۰۰) تثبیت شد. یک سال بعد (۱۳۰۷) با افزودن سه ساعت ورزش زنانه در هفته برای مدارس بانوان در هنگام تنظیم برنامه جدید مدارس بانوان (دختران ایران، ۱۳۱۰، شماره ۲)، تأسیس انجمن

ملی تربیت بدنی در ۱۳۱۲ (صدیق، ۲۵۳۵: ۱۸۹)، برگزاری مسابقات ورزشی و اعزام ورزشکاران به مسابقات جهانی (نقیسی، بی تا: ۱۵۲) عملاً این سیاست به اوج رسید.

همگام با فعالیت‌های رضا خان، نشریات زنان نیز فرصتی پیدا کردند تا آشکارا به تشویق و ترویج ورزش بانوان بپردازند. این نشریات کوشیدند تا ضمن مقایسه ورزش ایران با کشورهای اروپایی بود...» به خواهرهای عزیز خود تذکر می‌دهم که ترقیات فردی و اجتماعی ملل اروپا و آمریکا و غیره بیشترش به واسطه ورزش است» (نسوان وطن- خواه، ۱۳۰۳، شماره ۶ و ۷). ورزش را درمیان زمان جامعه رواج دهند. طبیعی است با توجه به مقاومت جامعه سنتی در برابر این امر، نشریات آن زمان، ترویج ورزش را با تأکید بر نقش مادرانه زمام انجام می‌دادند؛ «دختران ایرانی، محصلان جوان ای کسانی که مادران آینده این مملکت هستید... آیا اثر ورزش را در ممالک متمدن دنیا نشنیده‌اید آیا می‌دانید که تا خود را قوی نسازید نمی‌توانید فرزندان قوی به وجود آورید؟» (نسوان وطن خواه، ۱۳۰۳، شماره ۶ و ۷).

سیاست کشف حجاب رضاشاه نیز از جمله سیاست‌هایی بود که بر ترویج و تنوع ورزش‌های زنانه در سطح اجتماع تأثیر زیادی گذاشت؛ چنانکه از آن پس لباس‌های جدیدی متناسب با نوع ورزش آنان که طراحی آنها عمدتاً نیمه‌برهنه بود، رواج پیدا کرد. (برای اطلاع بیشتر نک: تصاویر مندرج در اطلاعات، ۱۷ بهمن ۱۳۱۴؛ ۲۲ فروردین ۱۳۱۵؛ ۱ اردیبهشت ۱۳۱۵) شماره در حالی که تا پیش از زمینه‌سازی برای اجرای این سیاست، نه تنها زنان در هیچ رویداد ورزشی دیده نمی‌شوند، بلکه حتی در صورت شرکت احتمالی آنان در یک ورزش خاص، هیچ لباس مناسبی برای بازی آنها طراحی و در نظر گرفته نشده بود.

از دیگر سیاست‌های فرهنگی دولت رضاشاه تأسیس «کانون بانوان» با ریاست عده‌ای از بانوان فرهنگی در اردیبهشت ماه سال ۱۳۱۴ بود. این کانون با در اختیار گرفتن تمام عرصه‌های مربوط و مؤثر در فضای فکری زنان جامعه (به خصوص زنان تهران)، عملاً می‌توانست بر رشد و کنترل تفکرات نوین در ذهن آنان اشراف داشته باشد. یکی از برنامه‌های

مهم این کانون که مستقیماً در اساس نامه آن نیز بدان اشاره شده است «تشویق (زنان) به ورزش‌های متناسب برای تربیت جسمانی با رعایت اصول صحی» بود (فتحی، ۱۳۸۳: ۱۳۰). تشکیل انجمن‌های پیش‌آهنگی دختران در سال ۱۳۱۴ با هدف ایجاد و پرورش نسلی تنومند و سالم در جهت ترقی و پیشرفت کشور (آشنا، ۱۳۷۱: ۶) نیز یکی دیگر از اقدامات فرهنگی رضاشاه بود که در توسعه ورزش بانوان این عصر نقش مهمی داشته است. از آنجا که مهمترین تعلیمات این انجمن‌ها حول محور ساختن شخصیت و پرورش استعداد اعضاء، آموزش فنون و صنایع دستی، آگاهی‌های تربیت بدنی، اصول بهداشتی و کمک‌های اولیه، کار گروهی، زندگی در خارج از شهر، تماس با طبیعت و آموختن زندگی اجتماعی استوار بود (آشنا، ۱۳۷۱: ۲)، معلوم است که تأسیس و فعالیت چنین انجمنهایی برای دختران، به ترویج و بهبود اوضاع ورزش در میان بانوان ایرانی کمک می‌کرد. چنانچه در نشریات زنان نیز به اهمیت تربیت پیش‌آهنگی دختران اشاره شده است «این کار ... تنها از این حیث که دختران جسماً و روحاً نیرومند می‌شوند صفات و سجایای پسندیده در آنان پرورش می‌یابد مهم نیست بلکه علاوه بر آن قضیه نیرومندی و توانایی جسمی و روحی نسل آینده در میان است» (نامه بانوان ایران، ۱۳۱۹، شماره ۳)

آخرین سیاست فرهنگی رضاشاه، تأسیس کانون پرورش افکار در سال ۱۳۱۷ بود (نک: دلفانی، ۱۳۷۵: ۷۳ و بعد) که مطابق اساسنامه آن، یکی از برنامه‌های دروس آموزشگاه «اصول تربیت پیش‌آهنگی» و در ذیل آن «رقص و ورزش برای طننازی» گنجانده شده بود (مجموعه آیین‌نامه‌ها...، ۱۳۱۸: ۶، ۱۲).. هدف کلی از تأسیس این کانون «حفظ میهن و عظمت ملت و نیرومندی دولت و پیشوای او» عنوان شد و وظیفه زنان عضو این کانون نیز این بود که «در درجه اول خودشان و بعد فرزندان و سپس خدمه خود را به این اصول مؤمن و معتقد سازند» (ایران امروز، ۱۳۱۹، شماره ۲). قاعدتاً برای رسیدن به چنین برنامه بلندمدتی پرورش قوای جسمی نیز باید یکی از اصول اولیه تأسیس این کانون بود. با توجه ارتباط میان اندیشه روشن با بدن توانا، از بانوان عضو کانون خواسته می‌شد که «حرکت و جنبش را در داخل خانه تحریک کنند و از سکون و سکوت افراد خانه جلوگیری کنند

جنبش دائمی خردسالان مقدمه ورزش در ایام جوانی آنان خواهد بود و نیروی بدنی آنان را فراهم خواهد کرد»(همانجا).

۳. روزنامه اطلاعات و ترویج ورزش بانوان

با توجه به جایگاه و اهمیت ورزش در سیاست‌های فرهنگی دولت پهلوی اول، روزنامه اطلاعات نیز برای انعکاس گسترده این سیاست‌ها به امور ورزشی زنان نیز توجه ویژه داشت. مطالب روزنامه اطلاعات در راستای ترویج ورزش زنان در جامعه را ذیل چند محور می‌توان دسته‌بندی نمود:

۳.۱. ضرورت و اهمیت ورزش

چنانکه قبلاً اشاره شد، در دوره قبل از مشروطه، ورزش برای زنان در جامعه ایرانی ناپسند شمرده می‌شد. از این رو، یکی از اهداف روزنامه اطلاعات انتشار افکار جدید در جامعه برای تأثیر بر ذهنیت مردم مبتنی بر تغییر دیدگاه آنان در مورد ورزش زنان بوده است. هدایت زنان به سمت ورزش از طرق مختلف می‌توانست در هموارکردن این مسیر مؤثر باشد. روزنامه اطلاعات و سایر نشریات زنان با چاپ مقالات مربوط به درصدد بودند تا این اندیشه سستی را که ورزش برای زنان مناسب نیست و فعالیت آنان فقط باید محدود به امور خانه باشد، از ذهن مردم بزدايند و از این طریق زمینه را برای حضور زنان در فضای ورزشی کشور فراهم سازند. روزنامه اطلاعات، در مقایسه بین ضرورت ورزش برای مردان و زنان، انجام ورزش مردان را نسبت به زنان در درجه دوم قرار داده، مدعی می‌شود که فعالیت روزانه مردان در بیرون منزل خود نوعی ورزش و فعالیت جسمانی است، ولی زنان که «کارهای آنان ساده‌تر و حرکت و جنبش آنها کمتر است بیشتر نیازمند به ورزش می‌باشند و لازم است که هر روز بخشی از اوقات خود را صرف ورزش نموده و جان و تن خود را قوی و نیرومند سازند»(روزنامه اطلاعات، ۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹).

یکی از راهکارهای نشریات (و به طور خاص روزنامه اطلاعات) برای ترویج ورزش بانوان، الگوسازی زنان ورزشکار اروپایی برای بانوان ایرانی بود. لذا روزنامه اطلاعات، ضمن اشاره به تاریخچه طولانی ورزش زنان در ایران و جهان، به مقایسه شرایط جامعه ایران

با زمانهای گذشته این کشور و یا با جوامع پیشرفته غربی می‌پردازد تا نامناسب بودن شرایط ورزش زنان در جامعه عهد خود را به تصویر بکشد: «زمانی که زن‌ها فکر مساوات و برابری با مردان را در مخیله خود خطور نداده بودند از ورزش محروم نبودند و در میان بسیاری از ملل قدیمه ورزش در بین زنان خصوصاً در عملیات جنگی و پیش‌آهنگی وجود داشته است» (روزنامه اطلاعات، ۲۵ فروردین ۱۳۱۰). در جایی دیگر نیز با لحنی فمینیستی ترویج ورزش در بین زنان را راهکار مناسبی برای ارتقاء وضعیت حقوقی، اجتماعی و معیشتی زنان ایرانی بر می‌شمارد و مدعی می‌شود که در نتیجه ورزش «عدم توازن و تعادلی که در حیات اجتماعی زن و مرد وجود دارد تعامل حقیقی پیدا می‌کند و این از لحاظ اجتماعی فوق‌العاده اهمیت دارد» (اطلاعات، ۴ خرداد ۱۳۱۴). این سخن، به معنای تساوی حقوق اجتماعی زن و مرد است.

در جایی دیگر نیز با نقل مکتوبی از یک بیننده ایرانی درباره تماشای ورزش دسته جمعی در آلمان، غریب بودن ورزش برای زنان ایران و حتی این باور را که زنان توانایی انجام ورزش را ندارند، به نمایش گذاشته است. در این مکتوب ضمن اظهار تحیر از مشاهده ورزش زنان در اروپا نتیجه‌گیری می‌شود که «نوع زن نیز با لطافت جنس‌اش قادر به انجام هرکاری می‌باشد» (اطلاعات، ۱۲ تیر ۱۳۰۸).

چنین رویکردی در سایر نشریات زنان نیز پیگیری می‌شد، چنانکه گاهی از طریق اشاره به گذشته تاریخی بدین مضمون که «آن وقت که ایران با علی درجه اهمیت و ترقی بود مردم اولاد خود را سواری و تیراندازی می‌آموختند و این نوع تربیت غالباً شامل حال دختران نیز می‌گردید» (نسوان وطن‌خواه، ۱۳۰۳، شماره ۶ و ۵)، برای نیل به مقصود می‌کوشیدند و زمانی دیگر از طریق مقایسه با کشورهای اروپایی به این امر می‌پرداختند که «اخیراً در اروپا به قدری به این مسئله اهمیت می‌دهند که ورزش را داخل را در اغلب قسمت‌های زندگی خود کرده‌اند... برعکس در ایران ابداً توجهی به این قصد مهم حقایق ندارند» (نسوان وطن‌خواه، ۱۳۰۳، شماره ۷ و ۸). این موارد، تلاش نشریات مختلف (به ویژه روزنامه اطلاعات) در

جهت فراهم سازی زمینه اجتماعی برای ترویج و رونق ورزش بانوان در سطح کشور را نشان می دهد.

۲.۳ ورزش و سلامتی

یکی دیگر از راهکارهای نشریات برای ترویج ورزش زنان، تشریح پیوند بین ورزش و سلامتی جسم و روان انسان بود. لذا این نشریات باقیاس بین جامعه ایرانی و اروپا، یکی از علل عقب ماندگی ایران را سستی و رخوت جسمی مردم و به دنبال آن فقر فکری آنان قلمداد می کردند. سپس با ایجاد رابطه بین قضیه و ورزش به خوانندگان گوشزد می کردند که «قسمت عمده فساد اخلاق و انحطاط قوای جسمانی و روحانی ما به واسطه نداشتن ورزش است» (نسوان وطن خواه، ۱۳۰۳، شماره ۷ و ۸). روزنامه راهنمای زندگی با چاپ مقالاتی تحت عنوان «ورزش کنید تا زیبا شوید، چرا تندرستم، بازگشت جوانی، ده تمرین برای هر روز» (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، شماره ۲ و ۵)، اهمیت فوق العاده ورزش را برای سلامتی و تندرستی بانوان یادآور شده است. همچنین نشریات «عالم نسوان، نسوان وطن - خواه، نامه بانوان ایران و رستاخیز» نیز هر کدام در جهت توسعه این امر مهم کوشیده اند.

با توجه به غلبه تفکر سنتی در جامعه، تلاش برای بهبود وضعیت زنان در قالب تذکار نقش مادرانه انجام می شد؛ لذا در روزنامه اطلاعات، تصویر یک زن ایده آل به گونه ای ترسیم شده است که در تدبیر امور منزل خوش بدرخشد. آن گاه با ایجاد ارتباط بین مادر بودن و ورزش زنان معتقد است که «در میدان زندگی ... اجتماعی این دختران ورزیده، بار مشقات حیات را شیرین تر و آرام تر تحمل کرده و با درک فنون زندگی ماهرتر شده و بالاخره در فراهم نمودن موجبات امنیت خانه که استعداد اخلاقی فراوان لازم دارد چالاکتر می گردند» (اطلاعات، ۳۰ اردیبهشت ۱۳۱۴). این روزنامه با تلاشی وسیعتر جهت ترغیب زنان ایرانی به ورزش، اهمیت این امر را در آینده جامعه متذکر گردیده، بین نقش و وظایف مادرانه زنان با ورزش پیوند برقرار می کند. در این روزنامه با تأکید بر نقش مادرانه و تأثیر

آنها در تربیت فرزندان توانا برای خدمت به وطن، زنان ایرانی ایرانی را مورد خطاب قرار می دهد که « آیا تصور می کنید که با اعصاب ضعیف و بنیه نحیف دارای اولاد قوی و رشید خواهید بود؟» (روزنامه اطلاعات، ۲۰ خرداد ۱۳۱۲). بنابراین، از نظر روزنامه اطلاعات، سلامتی و تندرستی زنان خود به عنوان مقدمه ای برای تحقق هدف بزرگتر یعنی قدرتمند ساختن جامعه از طریق پرورش فرزندان قوی بود.

در جایی دیگر، این روزنامه تأثیر ورزش در سلامتی و جوانی زنان را از منظر سن و سال مورد توجه قرار داده، متذکر می گردد که اثرات مطلوب سلامتی، در زمان پیری نمایان می شود «باید هنگام جوانی را به خوشی و سلامت گذراند که این خود بهترین حافظ صحت بدن مرد و زن در پیری است» (اطلاعات، ۲۱ دی ۱۳۱۷).

در سالهای بعدی، این روزنامه از طریق مقایسه شرایط اجتماعی و وضعیت جسمانی دختران نسل جدید با نسل قبل (یعنی مادران آنها) از منظر تناسب اندام، زیبایی و طراوت چهره و قیافه و چه از بعد قوی بودن اراده، می کوشد نتایج ورزش را به صورت عینی و ملموس در معرض دید خوانندگان قرار دهد و در این زمینه دختران را از مادران خود خوشبخت تر معرفی می کند زیرا «جوانی و نشاط آنها در هوای راکد و مسموم چهاردیواری خانه و اتاق مسموم نگردیده، اندام لطیف و روح بی آلایش آنها در اثر عدم حرکت فلج و تاریک نشده» است و در ادامه، در توصیف جسمانی این دختران می افزاید که «قامت های رسا و پیکر زیبای آنان در نتیجه یکجا نشستن خم نشده و در سنین جوانی چون پیران و عجزه های فرتوت پشتشان گوژ نخواهد شد و قیافه و چهره آنان طراوت خود را در بهار زندگی از دست نمی دهد» (اطلاعات، ۴ خرداد ۱۳۱۴). بدین ترتیب برتری روانی و جسمانی دختران ورزش کرده جوان را بر مادران ناورزیده شان تبلیغ می کند. این روزنامه با ذکر این مطلب که «مادران قوی و سالم باید فرزندان خوب و مفید برای جامعه پروراند» (روزنامه اطلاعات، ۲۰ خرداد ۱۳۱۲)، حتی ضعف نفس و سستی مردان مملکت در ساختن ایرانی قدرتمند را ثمره عدم توجه زنان به ورزش قلمداد کرده و ورزش زنان را عاملی برای تربیت فرزندان خوب به حساب آورده است. این روزنامه، برای رشد و ترویج

ورزش زنان، علاوه بر درج مقالات و نقل اخبار مرتبط با ورزش، تصاویر زیادی نیز از ورزش زنان ورزشکار ایرانی و غیر ایرانیارائه کرده است.

۳.۳. فعالیت‌های ورزشی زنان

در طول بیش از یک دهه از حکومت رضا شاه، موانع حضور زنان در فعالیتهای اجتماعی در بیرون از خانه، مرتفع گردید و با اعلام رسمی کشف حجاب، محدودیت پوشش برای زنان ورزشکار ایرانی هم از میان رفت، لذا از سال ۱۳۱۴ به بعد زمینه برای ورود زنان ایرانی به صورت رسمی، علنی و عملی در میادین ورزشی فراهم گردید. از این پس، افزایش میزان توجه به ورزش زنان انعکاس بیشتری در روزنامه اطلاعات یافته است؛ این روزنامه ضمن اشاره به شکل‌گیری نهضت ورزشی در بین مردم ایران، پیدایش فضای جدید برای توسعه ورزش بانوان را خاطر نشان می‌سازد: «طبقه نسوان ما که تا دیروز شرکت‌شان در بازی با تماشا و خوردن حسرت محدود بود در این عصر نوین فرصت ذی‌قیمتی پیدا کرده و مجال خواهند داشت که با برادران خویش مسابقه داده و...» (اطلاعات، ۳۰ اردیبهشت ۱۳۱۴). در ادامه، بین این امر با آینده اجتماعی درخشان (ودر پی آن، ایجاد پرورش نسل‌های شاداب در جامعه ایرانی)، پیوند برقرار کرده، اظهار امیدواری می‌کند که حضور زنان در عرضه ورزش «به مجالس کم نقل اجتماعی ما که لذت آن محدود بوده است میوه تازه‌ای آورده و زندگی اجتماعی ما را رنگ و بویی تازه بخشایند» (همان‌جا). بنابراین، از این پس، روزنامه اطلاعات بخشی از توجه خود را به انعکاس فعالیتهای ورزشی زنان اختصاص داد.

در اواخر سال ۱۳۱۴ برای نخستین بار در این روزنامه از ورزش قهرمانی زنان در سطح بین‌المللی سخن به میان آمده است. این روزنامه با اشاره به اینکه «عده زیادی از ورزشکاران دنیا که در جشن‌های بین‌المللی ورزشی المپیاد شرکت کرده‌اند، دوشیزگان و زنان کشورهای مختلف می‌باشند»، ضمن آنکه می‌کوشد تا زنان ورزشکار ایران را به حضور در مسابقات ورزشی جهانی تشویق و ترغیب کند، با تأکید بر توانمندی زنان در عرصه

ورزشی و این که از میان این زنان ورزشکار «امروز قهرمانان بزرگی ظهور کرده است» با لحنی فمینیستی نتیجه می‌گیرد که این امر «یکی از دلایل مشهود لاقابل تساوی مرد و زن در این گونه کارها می‌باشد که سابقاً جزء اعمال اختصاصی مردان به شمار می‌رفت» (اطلاعات، ۱۰ اسفند ۱۳۱۴). این روزنامه در شماره‌های بعدی با انتشار مقاله‌ای با عنوان «رقابت زن با مرد در ورزش» (اطلاعات، ۱۲ دی ۱۳۱۶) این رویکرد فمینیستی را ادامه داد.

ظاهراً در نتیجه اقدامات دولت پهلوی، برای اولین بار کاروانی از زنان ورزشکار ایران در المپیک ۱۹۳۶ شرکت کردند که نتایج مناسبی هم به دست نیاوردند زیرا در شماره‌های بعدی روزنامه در سال ۱۳۱۵ با اظهار تأسف از حضور ناموفق زنان ایران در مسابقات المپیاد جهانی و کسب نتایج ضعیف، ابراز امیدواری شده است که «در المپیادی که در سال ۱۹۴۰ یعنی چهار سال بعد در توکیو پایتخت ژاپن دایر خواهد شد حتماً نه تنها قهرمانان مردان ایرانی بلکه قهرمانان زنان ایرانی نیز شرکت نموده موفقیت و افتخارشان باعث افتخار خواهد بود» (اطلاعات، ۴ شهریور ۱۳۱۵).

در سال ۱۳۱۶ روزنامه اطلاعات ضمن انعکاس و ستایش موفقیت‌هایی که زنان در مسابقات جهانی در رشته‌های وزنه‌برداری و کشتی‌گیری به دست آوردند، تأکید دارد که بر خلاف پندار جامعه، زن‌ها آنقدر «ضعیف نیستند که بی‌حمایت و پشتیبانی مردها تاب زیستن را نداشته باشند. زن‌ها در ورزش و کشتی‌گیری تا یکی دو سال پیش تا این درجه پیشرفت نکرده بودند که مقام مرد را در ورزش و زورآزمایی مورد تهدید قرار دهند» (اطلاعات، ۱۲ دی ۱۳۱۶). دو سال بعد، این روزنامه ضمن انتشار اخبار مربوط به برگزاری اولین دور مسابقات تنیس دختران قهرمانی کشور در سال ۱۳۱۸ با هدف انتخاب چهره‌های برجسته ورزشی برای حضور در بازی‌های بین‌المللی زنان، مقاله مفصلی در باره این رویداد نوشته، بانوان ورزشکار ایران را هم‌تراز با زنان ورزشکار اروپایی ارزیابی کرد (اطلاعات، ۴ مرداد ۱۳۱۸). همچنین اخبار مسابقات ورزشی دختران را در سال ۱۳۱۹ گزارش داد. (اطلاعات، ۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹). ذکر این مطالب، علاوه بر نشان‌دادن

پیشرفت زنان در ورزش در مقایسه با آغاز حکومت رضاشاه، می‌توانست به تشویق بیش از پیش زنان در انجام فعالیتهای ورزشی و در نتیجه شکوفایی این حوزه از زندگی آنان منجر شود.

نقل اخبار و مسایل مرتبط با نهادها و مؤسسات فرهنگی - ورزشی بانوان نیز می‌توانست به طرز چشمگیری در ترویج ورزش بانوان، مؤثر باشد. عناوین مطالب روزنامه اطلاعات نشان می‌دهد که این روزنامه نیز از این امر غافل نبوده است؛ چنانکه اخبار مربوط به تأسیس و فعالیت «پیش‌آهنگی دختران»، «کانون بانوان ایران» و نهاد زیر مجموعه آن یعنی «شعبه ورزش و تربیت بدنی» (اطلاعات، ۱۵ خرداد ۱۳۱۵)، اجلاس سالیانه کانون بانوان، تنظیم نظامنامه کلوب‌های ورزشی بانوان، تعیین اعضاء کمیسیون ورزشی زنان (اطلاعات، ۲۰ آبان ۱۳۱۶) را مورد پوشش قرار داد. علاوه بر این تغییر ساعات آموزش ورزش در تنظیم برنامه جدید مدارس بانوان در سال ۱۳۱۸ مبنی بر آنکه «به اضافه ساعات ورزش که در جدول ذکر شده (دو ساعت) باید اقلأ هفته‌ای دو ساعت خارج از برنامه صرف ورزش شود» را نیز اطلاع‌رسانی و تشریح کرد (اطلاعات، ۲۶ تیر ۱۳۱۸). ظاهراً این افزایش ساعات ورزش، تحت تأثیر موفقیت‌های دختران ورزشکار ایرانی و تبلیغات نشریات صورت گرفته بود زیرا برای نشریات از سال‌ها پیش ضرورت تصویب چنین قانونی را گوشزد کرده بودند که «به اضافه ساعات ورزش در مدرسه باید کلوب‌های ورزشی در خارج تأسیس نمود که روزهای تعطیل و ساعات بیکاری را برای بازی و ورزش دخترها به آنجا برونند» (دختران ایران، ۱۳۱۰، شماره ۲).

۴.۳ ورزش و زیبایی

یکی از دیگر از راهکارهای مهم برای توسعه ورزش زنان در جامعه، اشاره و تأکید بر تأثیر فزاینده ورزش بر تقویت زیبایی زنان است. روزنامه اطلاعات نیز از سال ۱۳۱۴ به بعد، در پی توسعه باور عمومی نسبت به ورزش زنان، پیوند میان ورزش و زیبایی در زنان را مورد توجه قرار داده و می‌کوشد تا نشان دهد که زیبایی و تناسب اندام زنان به هیچ طریقی غیر از ورزش به دست نمی‌آید. تأکید این روزنامه بر پیوند ورزش و زیبایی زنان تا بدان حد

می‌رسد که مدعی شود «اینکه امروز در دنیا به ورزش زنان و دوشیزگان اهمیت خاصی می‌گذارند، علاوه از تندرستی و نیروی جسمی آنها که در درجه اول منظور نظر می‌باشد در حقیقت خدمتی به جمال و زیبایی عمومی و کلی آنهاست که انجام می‌شود» (اطلاعات، ۳۰ مهر ۱۳۱۴). در جایی دیگر نیز خطاب به زن‌ها و دوشیزگان گوشزد می‌کند که «ورزش علاوه از حفظ صحت و تأمین تندرستی و تقویت مزاج و بنیه آنها اصولاً حسن تأثیر در زیبایی و جمال دارد. شاید هیچ دارو و هیچ وسیله‌ای برای حفظ زیبایی و رونق جوانی مؤثرتر و مفیدتر از ورزش نباشد» (اطلاعات، ۳۱ اردیبهشت ۱۳۱۵). در جایی دیگر نیز همین امر را به نوعی دیگر مورد تأکید قرار داده و سرمایه و سعادت زنان به داشتن تندرستی، زیبایی، دانایی محدود منحصر می‌سازد. سپس متذکر می‌گردد که دو عامل نخست یعنی «تندرستی و زیبایی که در شمار بزرگترین آرزوی بانوان است وقتی حاصل خواهد شد که زن ورزیده بوده و عادت به ورزش کردن داشته باشد» (اطلاعات، ۲۹ شهریور ۱۳۱۹).

روزنامه اطلاعات از زنان خواست به جای استفاده از وسایل مصنوعی برای دستیابی به زیبایی، با انجام صحیح حرکات ورزشی، به آسانی به این هدف برسند این روزنامه تأکید داشت که یک زن نباید تنها به زیبایی چهره اهمیت بدهد «بلکه همه چیز او باید خوشگل و زیبا باشد. دست‌های او، پاهای او، قامت و اندام او، شانه‌های او و تمام پیکر او نمونه کامل زیبایی باشد». در ادامه این روزنامه تأکید می‌کند که «چیزی که اینگونه زیبایی کامل را نصیب هر دوشیزه و زنی می‌کند، ورزش است» (اطلاعات، ۲۰ آبان ۱۳۱۶). این سخن بدان معناست که برای زنان زیبایی چهره زمانی به چشم می‌آید که همراه با اندام متناسب ظاهر شود و آن هم مرهون ورزش است. در گام بعدی، پیوند میان ورزش و زیبایی را از منظر روابط زناشویی مورد تأکید قرار داده، به صراحت به زنان گوشزد می‌کند که مردان از آنها انتظار کسب قهرمانی در رشته‌های ورزشی را ندارند بلکه از آنان می‌خواهند که با کمک ورزش، خوش اندام و زیبا باشند» (اطلاعات، ۱۰ دی ۱۳۱۷).

تلاش روزنامه اطلاعات برای ترویج ورزش در میان زنان ایرانی، فقط به توصیه کلی درباره کسب تناسب اندام از طریق ورزش محدود نمی‌شود، بلکه در مواردی نیز با معرفی ورزش‌های مناسب می‌کوشد تا آنها را در نیل به این هدف راهنمایی کند. لذا در یکی از شماره‌های خود آورده است: «شنا در فصل تابستان بهترین وسیله برای حفظ تناسب اندام و از بین بردن گوشت زیادی است. شنا .. بانوان چاق را لاغر می‌کند ... خانم‌های لاغر نیز ... [با شنا]. دارای اندامی متناسب و زیبا خواهند شد» (اطلاعات، ۱۰ دی ۱۳۱۷).

دیگر نشریات زنان نیز همچون اطلاعات، کسب زیبایی و تناسب اندام زنان را مرتبط با ورزش داشته توصیه می‌کردند «بانوانی که علاقه به زیبایی و بهداشت خود دارند و مایلند که پیوسته زیبا و سالم بوده و در ضمن اندام متناسبی هم داشته باشند باید ورزش روزانه را ترک نکنند» (نامه بانوان ایران، ۱۳۱۹، شماره ۸). روزنامه دیگری همین مطلب را بیانی متفاوت به زنان گوشزد کرده است «ورزش چند نتیجه دارد که دوتای آنها مهم‌تر از همه است یکی تندرستی و یکی تأمین زیبایی و حفظ تناسب اندام. بهترین ورزش‌ها آن است که سلامت به شما بخشد و شما را زیبا کند» (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، شماره ۱). مقالات متعدد دیگری با عناوین «اهمیت ورزش و تأثیر آن در زیبایی و بهداشت»، «آرایش و زیبایی»، «نود و نه درصد زیبایی زن در زیبایی اندام زیبای اوست»، «ورزش کنید تا زیبا شوید»، «زیبایی، ای آرزوی زیبای من» و نظایر آن در نشریات نامه بانوان ایران، راهنمای زندگی و رستاخیز به چاپ رسیده است که همگی از طریق ایجاد پیوند بین ورزش و سلامتی، سعی در ترویج ورزش در میان زنان ایرانی دارند.

۵.۳ آموزش ورزش

رکن دیگر برای ترویج ورزش بانوان در آن عهد، آموزش دادن ورزش با جامعه بانوان کشور بود که روزنامه اطلاعات این امر را در دو محور متفاوت انجام داد که به نحوی مکمل یکدیگرند:

۱.۵.۳ معرفی ورزش‌های مناسب

نخستین قدم در آموزش ورزش بانوان، معرفی و آشنا ساختن زنان با رشته‌های ورزشی مناسب زنان بود که روزنامه اطلاعات بدان توجه داشت. در این روزنامه، علاوه بر ذکر محاسن ورزش برای زنان، به این نکته هم اشاره می‌شود که نیازی نیست زنان به ورزش‌های سخت و خشن مردانه بپردازند زیرا نباید که «با حرکات سخت و خشن ظرافت و تناسب اعضا[شان] از بین برود» (اطلاعات، ۴ شهریور ۱۳۱۵)، بلکه ورزش‌های متناسب با سیستم بدنی آنان نیز وجود دارد که بهتر است زنان در این زمینه‌ها فعالیت کنند. در اقدامی مشابه روزنامه دختران ایران نیز کوشیده است این ذهنیت غلط را از ذهن مردم بزدايد که «نتیجه ورزش کردن را فقط بزرگ شدن و تقویت عضلات پیدایش زور و بازو می‌دانند بنابراین فرض غلط ورزش کردن را مناسب حال زن‌ها نمی‌دانند» (دختران ایران، ۱۳۱۰، شماره ۲). زیرا داشتن عضلات قوی و زور و بازو از ملاحظت و ظرافت زن می‌کاهد.

با توجه به شرایط فرهنگی جامعه و موقعیت زنان در ساختار سنتی، روزنامه اطلاعات انجام امور خانه را نیز یک نوع ورزش مناسب برای زنان به حساب آورده، متذکر می‌شود که «کارهای روزانه منزل برای خانم‌های کدبانو به شرطی که به طور عاقلانه و متانت انجام شود خود بهترین نوع تمرینات و مشق‌های بدنی است» (اطلاعات، ۱۵ بهمن ۱۳۱۵، شماره ۳۰۴۲). دیگر ورزش مناسب برای زنان را ورزش‌های پیش‌آهنگی معرفی کرده است «که شخص را بیشتر به حیات عمل آماده می‌کند» و سپس با اشاره به گذشته این ورزش و نهاد آورده است: «تشکیلات پیش‌آهنگی مغرب زمین نه تنها در عالم مردان بلکه در جهان زنان نیز موفق به گرفتن نتایج مهم گردیده است» (اطلاعات، ۲۰ خرداد ۱۳۱۲).

طناب‌بازی از دیگر ورزش‌های مناسب برای بانوان است که روزنامه اطلاعات با نقل اخبار مربوط به مسابقات طناب‌بازی دختران سعی در ترویج آن داشت. پیاده‌روی ورزش دیگری است که در این روزنامه به عنوان «بهترین ورزش‌ها و کم‌خرج‌ترین آنها برای بانوان» معرفی شده و فواید آن را «نظارت و شادابی چهره و رخسار» دانسته است. بدین معنا که این ورزش «گونه‌ها را پرخون می‌کند، جلا و رونق چشم را زیاد و خلاصه یکی از

مهمترین وسایلی است که منتهی به حصول زیبایی و جمال می‌شود که هر دوشیزه و خانمی آن زیبایی را پربهاترین چیزهای زندگانی می‌داند» (اطلاعات، ۱۸ بهمن ۱۳۱۴).

ورزش دیگری که علاوه بر تبیین تأثیرات آن در سلامت بانوان به اثرات آن در تقویت روحیه اجتماعی زنان نیز اشاره شده، ورزش تنیس می‌باشد. تنیس از پرطرفدارترین رشته‌هایی است که روزنامه اطلاعات، آن را «از بازی‌های ورزشی متناسب برای بانوان» بر شمرده و آورده است که این ورزش «علاوه از فواید بی‌شماری که برای صحت و تندرستی و جمال و زیبایی مظهر دارد از نظر اجتماعی یعنی از این نظر که اختلاط و معاشرت دوستانه بین بانوان ورزشکار حاصل می‌شود دارای تأثیرات نیک خواهد بود» (اطلاعات، ۳۱ اردیبهشت ۱۳۱۵). البته این روزنامه، ضمن ستایش موفقیت‌های زنان در سطح جهان در رشته‌های وزنه‌برداری و کشتی‌گیری، اشاره می‌کند که چنین ورزش‌هایی خاصیت مردانه دارند و برای زنان توصیه نمی‌شوند (اطلاعات، ۱۲ دی ۱۳۱۶).

نوع دیگر ورزش، ورزش ژیمناستیک که بر اساس مندرجات اطلاعات «باعث حسن-جمال خانم‌ها و تناسب اندام آنها و قوت و چالاکی اعضاء و جوارح آنها و صحت و سلامتی جهاز تنفس و جهاز معده می‌شود» (اطلاعات، ۱۵ بهمن ۱۳۱۵). نشریه دیگری نیز آورده است «ورزش‌های ژیمناستیک و سوئدی علاوه بر اینکه بدن را نیرومند می‌کند اعضاء را نیز از هر حیث متناسب می‌نماید» (نامه بانوان ایران، ۱۳۱۹، شماره ۸).

شنا یکی دیگر از ورزش‌های مناسب برای زنان است که اطلاعات سعی در معرفی و رواج آن در بین زنان ایران داشت (اطلاعات، ۴ شهریور ۱۳۱۵). ورزش‌های هندبال، والیبال، بسکتبال و اسکی نیز «به شرطی که هیچ خشونت‌ی در آن دیده نشود» برای بانوان، مناسب دانسته می‌شد «... باید به ورزش‌های زمستانی پرداخت. مانند اسکی یا بازی روی یخ و برف که انسان را زرنگ و چست می‌نمایند» (اطلاعات، ۱۸ آبان ۱۳۱۷).

دو و میدانی و پرش نیز از جمله ورزش‌هایی هستند که روزنامه اطلاعات با استناد به مصوبه و عملکرد دولت پهلوی مبنی بر وارد کردن این دو رشته در مسابقه‌های ورزشی دختران، آن را برای زنان مناسب می‌داند (اطلاعات، ۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹). از میان ورزش-

های مناسب برای فعالیت بانوان در رشته‌های دو و میدانی، تنیس، پرش و هندبال به خصوص در سال‌های آخر حکومت رضاشاه، مسابقات رسمی بین بانوان، گاهی با حضور ولیعهد (محمد رضا شاه) برگزار می‌شد.

۲.۵.۳ آموزش حرکات ورزشی

دیگر اقدام مرتبط با آموزش ورزش زنان، اطلاع‌رسانی پیرامون نحوه انجام صحیح ورزش - های مختلف به جامعه زنان بود. روزنامه اطلاعات نیز همگام با دیگر نشریات که در این زمینه فعال بودند، به شکل تخصصی‌تر به ارائه روش‌های عالی‌تری در جهت نفوذ این اصول در زندگی اجتماعی زنان پرداخت. برای مثال ضمن معرفی پیاده‌روی به عنوان یک ورزش مفید برای زنان، شیوه صحیح انجام آن را نیز گوشزد می‌کند که مقصود از پیاده‌روی، حرکت آرام در خیابان‌ها نیست، بلکه این امر باید در هوای آزاد و با سرعت نسبی انجام شود «تا اعتدال قامت، فراخی سینه، استقامت پشت شانه را باعث شود و در حرکت باید سینه را پیش داد، پشت و شانه را راست و مستقیم نگاه‌داشت و تنفس عمیق در هوای آزاد کرد» (اطلاعات، ۱۸ بهمن ۱۳۱۴).

از آنجایی که پدیده ورزش برای زنان ایران در دوره پهلوی اول به تازگی در حال شکل‌گیری و رشد بوده است، روزنامه اطلاعات به زبان ساده به شرح و تفصیل قوانین و جزئیات تمرینات آمادگی جسمانی بانوان می‌پرداخت «اگر شروع به ورزش می‌کنید یک‌باره خود را خسته ننمایید بلکه سعی کنید رفته رفته خود را بدان عادت دهید و هر روز صبح پس از برخاستن از رختخواب و پیش از خواب چند حرکت ساده انجام دهید» (اطلاعات، ۱۸ آبان ۱۳۱۷). توصیه‌های ورزشی روزنامه اطلاعات به زنان حول محورهای زیر می‌باشد:

- ۱- ورزش کردن در هوای آزاد؛ برای اثربخشی بیشتر ورزش بر جسم و روان زنان، توصیه مؤکد این بود که در هوای آزاد به این کار بپردازند اما با توجه به آگاهی از محدودیت زنان برای ورزش در هوای آزاد، اشاره می‌کند «می‌دانم که برای همه ورزش در هوای آزاد مشکل است پس اقلأ در اتافی که می‌خواهید ورزش کنید درها و پنجره‌های آن را باز نمایید» (همان‌جا).

۲- پوشیدن لباس‌های گشاد و سبک؛ استفاده از چنین لباس‌هایی به منظور راحتی در انجام حرکات ورزشی، مناسب برای زنان می‌باشد «از پوشیدن پیراهن‌های تنگ که اعضای بدن را در فشار قرار می‌دهد به کلی اجتناب کنید» (اطلاعات، ۲۱ دی ۱۳۱۷). پیرو این نظریه در سال ۱۳۱۷ شاهد طراحی لباس جدیدی برای بانوان تنیس‌باز هستیم که تصویر آن در روزنامه اطلاعات به چاپ رسید و از آن پس می‌بایست هنگام بازی، بانوان از این لباس استفاده می‌کردند.

۳- تناسب ورزش با شرایط جسمانی؛ با توجه به اینکه این روزنامه ورزش را به عنوان یکی از اصلی‌ترین راه‌های رسیدن زنان به زیبایی اندام و خوش‌سیمایی در نظر گرفته بود، انتخاب رشته ورزشی را نیز متناسب با شرایط جسمانی همچون چاقی یا لاغری و کوتاهی یا بلندی افراد توصیه می‌کرد. استفاده از ورزش‌های سبک مانند شنا، ژیمناستیک و دیگر ورزش‌های هوازی، برای زنان چاق ولی برای زنان لاغر، اعتدال در انجام ورزش شنا را توصیه می‌کرد و بانوان مخاطب تأکید داشت که «اگر لاغر هستید ورزش کنید و بیشتر ورزش‌هایی را تمرین کنید که متوجه یک قسمت به خصوص از بدن باشد مانند بازو و سینه، ماهیچه پا و غیره...» (اطلاعات، ۱۸ آبان ۱۳۱۷). برای زنان فربه و شاغل برای تحرک بیشتر آنان، ورزش سوئدی توصیه و اصول آن نیز شرح داده است. توصیه‌هایی برای خانم‌های کوتاه‌قد نیز به منظور افزایش طول قد آنان آورده است.

۴- رفع و اصلاح نقیصه‌های رفتاری: بد نشستن و بد ایستادن به عنوان نقیصه رفتاری و خمیدگی پشت و برآمدن شکم، نیز به عنوان نتیجه این عادات و حرکات ناصحیح جسمانی هستند که روزنامه اطلاعات برای رفع آنها توصیه می‌کند: «نخستین وظیفه بانوان این است که از همین امروز تصمیم بگیرند در موقع نشستن و ایستادن سر خود را راست نگهداشته و نگذارند بدنشان از استقامت خارج شده و خمیدگی در پشت و یا سینه‌شان پیدا گردد» (اطلاعات، ۲۱ دی ۱۳۱۷). خم نکردن زیاد زانوها و برداشتن گام‌های بلند به هنگام راه‌رفتن، شیوه صحیح کشیدن تنفس عمیق، ممانعت از انداختن پاها بر روی هم هنگام نشستن برای راحتی گردش خون و... سایر پیشنهادات ورزشی لازم در این راستا می‌باشند.

برای جلوگیری از برآمدگی سینه و شانه توصیه شده است که «به پشت روی زمین بخوابید دست‌ها را از بالای سر به یک صندلی و زمین گیر بدهید پاهای خود را محکم و قرص به هم چسبانیده آنها را راست بلند کنید و دوباره به آهستگی به سرجای خود برگردانید» (اطلاعات، ۱۹ خرداد ۱۳۱۸). به منظور راست راه رفتن توصیه می‌شود که راست و مستقیم به یک دیواری تکیه بدهید پاشنه‌های پا را به طور طبیعی از یکدیگر جدا نگه‌دارید. انگشتان پا را به طرف جلو مستقیم بگیرید. نفس عمیق بکشید و به آهستگی بیرون کنید ولی مراقب باشید که سینه شما بالا باشد، پنج قدم جلو بروید. در حین حرکت شانه و دست‌های خود را آزاد بگذارید دوباره به طرف دیوار برگردید و با تغییر دادن وضعیت دست به طوری که دست‌ها به طرفین کشیده و کف دست به طرف پایین باز باشد (اطلاعات، ۱۹ خرداد ۱۳۱۸).

۴. نتیجه‌گیری

روزنامه اطلاعات در دوره رضاشاه، به عنوان ارگانی همسو با دولت، کارکرد اجتماعی - فرهنگی پررنگی داشت و از همان سال‌های آغازین انتشار، ترویج ورزش بانوان در جامعه ایرانی را در پیش گرفت. تطور محتوایی مقالات چاپ شده در این روزنامه در باب ورزش بانوان، سه دوره تقریباً متمایز را نشان می‌دهد؛ از سال ۱۳۰۶ تا ۱۳۱۲ با انعکاس رویدادهای ورزشی زنان دنیا سعی در جلب اذهان عمومی مردم ایران به سمت مطلوبیت ورزش زنان داشت. از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۴ با انتشار مقالاتی با محتوای مزیت ورزش برای زنان ایران و تبلیغ ورزش زنان ایرانی علاوه بر زنان جهان در تلاش برای همگانی‌کردن ورزش برای بانوان ایران بود. از سال ۱۳۱۴ تا ۱۳۲۰ ضمن تلاش در عمومی‌سازی ورزش زنان، مسابقات ورزشی زنان در سطح ملی و بین‌المللی را نیز همراه با تصویر به چاپ می‌رساند. روزنامه اطلاعات، ضمن گزارش رویدادهای ورزشی زنان در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی، سعی در ترویج ورزش زنان در جامعه ایرانی در دوره پهلوی اول داشت. محورهای اصلی مورد توجه در این زمینه را می‌توان چنین دسته‌بندی کرد: تغییر نگرش جامعه به ورزش زنان، تأکید بر اهمیت ورزش به عنوان عامل اصلی سلامتی و تندرستی زنان، تأکید بر تأثیر فزاینده ورزش بر زیبایی چهره و تناسب اندام و حسن جمال زنان، تأکید بر آموزش

ورزش از طریق معرفی رشته‌های ورزشی متناسب زنان و نحوه انجام صحیح حرکات ورزشی. در این روزنامه ورزش‌های متناسب با توانایی جسمی آنان همچون تنیس، پیاده‌روی، شنا، ژیمناستیک، طناب‌بازی، والیبال، بسکتبال، هندبال، دو و میدانی و پرش برای فعالیت بانوان توصیه شده است. این ورزش‌ها به واسطه سازگاری با طبع لطیف زنان و تأثیر قاطع بر زیبایی و تناسب اندام آنان از ورزش‌های قابل قبول برای زنان در این روزنامه به حساب می‌آمدند.

کتابنامه

آشنا، حسام‌الدین (۱۳۷۱)، «پیشاهنگی در ایران- برگی از سیاست فرهنگی دوران رضا شاه ۱۳۲۰-۱۳۰۴»، *گنجینه اسناد*، س ۲، ش ۳-۴، صص ۲-۲۴.

ایران امروز (۱۳۱۹)، س ۲، ش ۲.

بصاری، طلعت (۱۳۴۶)، *زندخت پیشاهنگ نهضت آزادی بانوان ایران*، تهران: انتشارات زبان و فرهنگ ایران.

ترابی فارسانی، سهیلا (۱۳۹۵)، «زن و تحول گفتمان از خلال نشریه‌های زنان (از مشروطه تا پهلوی)»، *تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء*، س ۲۶، ش ۳۰ (پیاپی ۱۲۰)، صص ۶۹-۹۲.

ثواقب، جهانبخش و پروین رستمی، روح‌الله بهرامی، محسن رحمتی (۱۳۹۸)، «بازتاب جایگاه اجتماعی زنان عصر پهلوی اول در روزنامه اطلاعات (۱۳۰۶ تا ۱۳۲۰)»، *تحقیقات تاریخ اجتماعی*، س ۹، ش ۱، صص ۲۵-۵۸.

حامدی، زهرا (۱۳۹۴)، «بازتاب تعاملات فکری اندیشه‌گران در خصوص آموزش زنان در دوره پهلوی اول مبتنی بر سه نشریه عالم نسوان، شفق سرخ و اطلاعات»، *تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء*، دوره جدید، س ۲۵، ش ۲۷ (پیاپی ۱۱۷)، صص ۱۰۳-۱۲۴.

دختران ایران (۱۳۱۰)، س ۱، ش ۲.

دلفانی، محمود (۱۳۷۵)، «سازمان پرورش افکار؛ جستاری بر سازمان‌ها و سیاست‌های فرهنگی ایران در دوره رضاشاه»، *گنجینه اسناد*، س ۶، ش ۲۱-۲۲، صص ۷۰-۹۴.

راهنمای زندگی (۱۳۱۹)، س ۱، ش ۱ و ۸

روزنامه اطلاعات، شماره‌های ۱۲ تیر ۱۳۰۸؛ ۲۵ فروردین ۱۳۱۰؛ ۲۰ خرداد ۱۳۱۲؛ ۳۰ اردیبهشت ۱۳۱۴؛ ۳۱ اردیبهشت ۱۳۱۴؛ ۴ خرداد ۱۳۱۴؛ ۷ مرداد ۱۳۱۴؛ ۳۰ مهر ۱۳۱۴؛ ۱۸ بهمن ۱۳۱۴؛ ۱۰ اسفند ۱۳۱۴؛ ۳۱ اردیبهشت ۱۳۱۵؛ ۱۵ خرداد ۱۳۱۵؛ ۴ شهریور ۱۳۱۵؛ ۱۵ بهمن ۱۳۱۵؛ ۲۰ آبان ۱۳۱۶؛ ۱۲ دی ۱۳۱۶؛ ۱۸ آبان ۱۳۱۷؛ ۱۰ دی ۱۳۱۷؛ ۲۱ دی ۱۳۱۷؛ ۱۹ خرداد ۱۳۱۸؛ ۲۶ تیر ۱۳۱۸؛ ۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹؛ ۲۹ شهریور ۱۳۱۹؛ ۹ مهر ۱۳۱۹.

سلماسی‌زاده، محمد، آمنه امیری (۱۳۹۶)، «تأثیر نوسازی حکومت پهلوی اول بر پایگاه زنان در خانواده و اجتماع»، *تاریخ‌نامه ایران بعد از اسلام*، س ۸، ش ۱۵، صص ۶۳-۹۰.

شمیم، علی اصغر (۱۳۸۴) ایران در دوره سلطنت قاجار، تهران: مدبر.

صالحیار، غلامحسین (۲۵۳۵)، چشم‌انداز جهانی و ویژگی ایرانی مطبوعات، تهران: وزارت اطلاعات و جهانگردی، اداره کل اطلاعات.

صداقت‌زادگان، شهناز (۱۳۸۵)، «زنان و ورزش»، *رشد آموزش علوم اجتماعی*، س ۱۰، ش ۲، صص ۲۹-۳۵.

صدرهاشمی، محمد (۱۳۲۷)، تاریخ جراید و مجلات ایران، اصفهان: نشر کمال.

صدیق، عیسی (۱۳۳۲)، سیر فرهنگ در ایران و مغرب زمین، تهران: دانشگاه تهران.

صدیق، عیسی (۲۵۳۵)، دوره مختصر تاریخ فرهنگ ایران، تهران: شرکت سهامی طبع کتاب.

صفایی، ابراهیم (بی‌تا)، رضاشاه کبیر در آیینۀ خاطرات، تهران: انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر.

عالم نسوان (۱۳۰۶)، س ۸، ش ۱۲.

عباسی، سمیه و منصور موسوی (۱۳۹۳)، «نگاهی به موقعیت زنان ایران در دوره پهلوی از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۳۲ ش»، *پژوهش‌نامه زنان*، س ۵، ش ۹، صص ۵۹-۸۲.

روزنامه اطلاعات و ورزش..... ۲۶۱

فتحی، مریم (۱۳۸۳)، کانون بانوان با رویکردی به ریشه‌های تاریخی حرکت‌های زنان در ایران، تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.

مجموعه آیین‌نامه‌های سازمان پرورش افکار که از ۱۲ دی ماه ۱۳۱۷ تا ۶ خرداد ۱۳۱۸ به تصویب رسیده و مجموعه نخستین سخنرانی‌های پرورش افکار که از ۱۳ بهمن ۱۳۱۷ تا ۳ خرداد ۱۳۱۸ در تالار دبیرستان دارالفنون ایراد شده است (۱۳۱۸)، تهران: دبیرخانه سازمان پرورش افکار.

ملکزاده، الهام (۱۳۹۱)، «تحلیل اسنادی روند فعالیت‌های حرفه‌مآمایی در سازمان بهداری دوره رضاشاه»، *گنجینه اسناد*، س ۲۲، ش ۳ (پیاپی ۸۷)، صص ۵۸-۷۳.

نامه بانوان ایران (۱۳۱۹)، س ۲۰، ش ۳.

نسوان وطن‌خواه (۱۳۰۳)، س ۳، ش ۶، ۵، ۷، ۸.

نقیسی، سعید (بی‌تا)، تاریخ معاصر ایران از کودتای سوم اسفندماه ۱۲۹۹ تا بیست و چهارم شهریورماه ۱۳۲۰ (تاریخ شهریاری شاهنشاه رضاشاه پهلوی)، تهران: بی‌نا.

نیکوبخت، محمد و سید امیراحمد مظفری و حسین مفتخری (۱۳۸۵) «نحوه پرداختن مردم ایران به ورزش و تربیت بدنی با توجه به تحولات مدیریتی از آغاز سلطنت هخامنشیان تا پایان سلطنت پهلوی»، *نشریه علوم حرکتی و ورزش*، س ۴، ش ۷، صص ۲۵-۳۲.

یوسفی‌فر، شهرام، شهناز جنگجو (۱۳۹۵ الف)، «چگونگی بازنمایی زنان و زنانگی در آگهی‌های تجاری روزنامه اطلاعات (۱۳۲۰-۱۳۰۴)»، *پژوهشنامه تاریخ اجتماعی و اقتصادی*، س ۵، ش ۲، صص ۱۰۹-۱۲۹.

یوسفی‌فر، شهرام، شهناز جنگجو (۱۳۹۵ ب)، «کارکرد فرهنگی آگهی‌های تجاری مرتبط با زنان در روزنامه اطلاعات (۱۳۲۰-۱۳۰۵)»، *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، س ۱۷، ش ۳۶، صص ۱۷۵-۲۰۲.

یوسفی‌فر، شهرام، شهناز جنگجو (۱۳۹۸)، «مسئله زن و زنانگی در روزنامه اطلاعات در دوره پهلوی اول (۱۳۲۰-۱۳۰۴)»، *پژوهشنامه زنان*، س ۱۰، ش ۲، صص ۲۳۱-۲۵۴.

۲۶۲ تحقیقات تاریخ اجتماعی، سال نهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸